

Kennisinstituut Stedelijke Samenleving (KISS)

Verslag van het symposium "Voetbal Verbreedert?" gehouden op vrijdagmiddag 4 februari 2005 in het Arke Stadion te Enschede.

1) Welkomstwoord en introductie

De dagvoorzitter Tom Egbers heet alle deelnemers aan het symposium welkom namens *KISS*. Hij legt uit dat er een vraagteken staat achter Voetbal Verbreedert en geen uitroepteken, omdat er geen eensluidend antwoord op deze vraag is. Er zijn namelijk voorbeelden te geven van situaties waarin sport *wel* verbreedert (de fusie van Sportclub Enschede en Enschede Boys tot FC Twente en de toenadering tussen de supporters van FC Twente en Heracles bij de afscheidswedstrijd van Folkert Velten) en voorbeelden waarin sport *niet* verbreedert (de animositeit tussen de aanhang van NEC en Vitesse of FC Twente en FC Groningen).

Bas Denters (wetenschappelijk directeur van KISS) legt uit dat bij KISS oplossingsgerichte kennisuitwisseling over de stedelijke samenleving, bijvoorbeeld over het integratievraagstuk, centraal staat. In dat kader kan KISS niet aan het voetbal voorbijgaan. Op basis van de ontwikkelingen in het betaalde voetbal (dat sinds in de jaren vijftig – toen Steve Mokone en Darius Dhlomo bij Heracles als eerste gekleurde spelers in het Nederlandse voetbal debuteerden – steeds kleurrijker is geworden) en zijn eigen ervaringen als leider van een jeugdteam (D3 van Juliana'32 in Hengelo) schetst hij een beeld van de veelkleurigheid van het hedendaagse voetbal. Naast een goede onderlinge verstandhouding, levert die veelkleurigheid ook conflictpotentieel op. Voor het symposium roept dat een aantal vragen op:

- Leveren voetbalverenigingen in de praktijk een bijdrage aan onderling begrip en integratie?
- Wat kunnen voetbalverenigingen (besturen, kader en ouders) doen om die bijdrage te vergroten?
- Hoe kunnen de steden, de KNVB en het betaald voetbal de amateurverenigingen daarbij ondersteunen?

2) Inleiding door Paul Depla (wethouder Ruimte, Wonen en Sport in Nijmegen)

Paul Depla heeft het over de onderschatte betekenis van voetbalverenigingen en hoe je die betekenis als gemeente kunt versterken. In haar sportbeleid heeft de gemeente Nijmegen (naast het topsportbeleid) ook aandacht voor de breedtesport. Pijlers van dat beleid zijn het stimuleren van de deelname aan sportbeoefening, het zorgen voor sterke verenigingen en voor prima accommodaties. De topsport kan daarbij de breedtesport stimuleren. Een goed voorbeeld het basketbal in Nijmegen. Door de uitstraling van de profclub Eiffel Towers is basketbal nu de snelst groeiende sport in de gemeente Nijmegen. In haar sportbeleid maakt Nijmegen ook duidelijke keuzes:

- Het primaat in het beleid ligt bij de verenigingen. Dat maakt sportstimulering succesvol.
- Topsport zien als versterking voor de breedtesport. Daarom heeft Nijmegen afgezien van het verder blijven organiseren van een eenmalig evenement als het NK-wielrennen.
- Het sportprofiel van de stad beperken tot een beperkt aantal sporten. Nijmegen kiest voor sporten als (hard)lopen, turnen, judo, basketbal en voetbal.

Nijmegen is een echte voetbalstad. De profclub *NEC* staat (na het aanpakken van de problemen) als een huis en er zijn 25 voetbalclubs met in totaal 7000 leden. De voetbalclubs zijn verspreid over de stad, zijn wijkgebonden en passen bij het sociale karakter van de stad. De voetbalclubs hebben een grote waarde als ontmoetingsplek met andere mensen. Ze vormen een verrijking voor het kind en stimuleren de beweging van het kind. Een voetbalclub mag geen vorm van welzijnswerk worden, maar wel zijn er speciale projecten op het gebied van normen en waarden.

Tegenover dit positieve beeld staan ook negatieve ontwikkelingen. Het verdwijnen van accommodaties in de wijken betekent een verarming voor de stad. Er bestaat een grote druk op de voetbalclubs door de afnemende bereidheid actief te zijn in de clubs en de kwaliteitseisen die door de overheid aan de clubs worden gesteld. Op de clubs wordt een te groot appél gedaan. Verder is er in sommige wijken een 'witte vlucht' die vergelijkbaar is met de witte vlucht bij de scholen. Tenslotte is er de discussie over de ruimte in de stad. Deze discussie leidt tot een verdringing van accommodaties naar de randen van de stad, waardoor de wijkbinding en de sociale betekenis van voetbalclubs vermindert.

Op verschillende manieren kan het gemeentebestuur de positie van de voetbalclubs versterken:

- Door oog te hebben voor de politieke waardering van voetbalclubs en als sportwethouder zelf regelmatig aanwezig te zijn bij de clubs en niet alleen bij speciale gelegenheden.
- Door de kwaliteit van de accommodaties op peil te houden (de slechte kwaliteit is een belangrijke oorzaak van de 'witte vlucht').
- Door het bieden van maatwerk bij de verenigingsondersteuning
- Door te zorgen voor sportstimulering op wijkniveau.

Belangrijk is ook de betrokkenheid van de profclub *NEC* waarover de gemeente Nijmegen met de club een overeenkomst heeft gesloten. Deze betrokkenheid betreft niet alleen de individuele spelers, maar ook de verenigingen. Een onderdeel van de partnership met de profclub *NEC* is het aanstellen van een verenigingsondersteuner die werkt vanuit *NEC*. De verenigingen moeten zelf een vrijwilligersbeleid, een jeugdbeleid en een beleid op het gebied van normen en waarden hebben. Dat moet aan de verenigingen worden overgelaten en niet vanuit het gemeentehuis worden opgelegd. Deze partnership heeft ook voordelen voor *NEC* (profilering en een ingang bij de amateurverenigingen).

De verenigingsondersteuner voor het voetbal start binnenkort, maar Nijmegen heeft hiermee al positieve ervaringen opgedaan bij andere sporten. De ondersteuner komt voor de helft voor rekening van *NEC* en voor de andere helft van de gemeente Nijmegen. Het voordeel is dat de verenigingen zo niet zelf hoeven te professionaliseren en kleinschalig kunnen blijven, waardoor ze ook hun wijkbinding

kunnen behouden. Het project normen en waarden is ook een belangrijk middel tegen het afhaken van kinderen bij voetbalclubs (via het bijbrengen van 'respect' voor elkaar).

3) Inleiding door Paul Verweel (hoogleraar Organisatie en Bestuurswetenschap in Utrecht)

“Voorop moet staan dat sport *mooi* is” – aldus Paul Verweel. Het levert ervaringen op die je nooit vergeet ('die mooie pass'). Het levert je geen vrienden, maar wel kennissen op voor het leven ('de liefde voor Henk'). Sport is fysiek (je leert je eigen lijf kennen). Het biedt mogelijkheden tot identificatie (met een club of een speler) en leidt tot internationalisering (je kunt ook fan zijn van een buitenlandse club of speler). Daarnaast draagt sport ook bij aan *integratie* (ook eerst met jezelf). Het leidt tot cohesie ('het lullen aan de bar'), maar maak het niet te formeel en te ingewikkeld. Je sport met vrienden en bouwt zo een netwerk op dat verder gaat dan voetbal (bijvoorbeeld hulp bij verhuizing en bij het onderhouden van het tuintje). Sport leidt ook tot meer zelfkennis, zelfvertrouwen en vertrouwen in de ander (de sportvereniging biedt een ongedwongen ontmoetingsplek).

- Uit onderzoek onder gemengde en allochtone verenigingen blijkt dat etniciteit voor slechts 13% van de sporters een drijfveer is voor het kiezen van een vereniging, de aanwezigheid van vrienden is veel belangrijker. Voor veel sporters is ook het sociaal verkeer en het netwerk in de vereniging een belangrijke drijfveer. Lidmaatschap leidt, zowel bij gemengde als allochtone verenigingen, tot een *toename* van het onderlinge vertrouwen en het zelfvertrouwen en tot een *afname* van de vooroordelen. Ook allochtone verenigingen zijn veelal een gemengde groep, onder hun leden vindt men verschillende nationaliteiten (maar weinig autochtone Nederlanders).

De conclusie is dat sport leidt tot integratie in de samenleving voor iedereen: voor autochtonen, allochtonen, meisjes, gehandicapte kinderen en 'overgestudeerde' kinderen (die zijn gewoon met het hoofd te werken en leren zo voetballen met het hart).

Wel signaleert Verweel een aantal nieuwe ontwikkelingen en *vraagstukken*:

- Hoewel de vereniging verandert, zijn er in Nederland toch nog steeds 1,2 miljoen vrijwilligers. Er komen wel andere typen vrijwilligers dan de traditionele vrijwilliger.
- De solidariteit tussen mensen staat onder druk.
- Er is zowel sprake van afbouw als opbouw van verenigingen.
- Er ontstaan allochtone verenigingen (ontmoetingen vragen nieuwe dingen).
- Sport is meer dan voetbal, bij andere sporten gaat het vaak beter.
- De sfeer op de (voetbal)velden is verslechterd.

Daar valt wel wat aan te doen: het is te makkelijk om te roepen dat de maatschappij schuldig is en dat je zelf machteloos bent (Beenhakker-houding). Er valt wel degelijk iets te doen. In de stad Utrecht bijvoorbeeld worden voor de integratie van allochtonen twee allochtone vrijwilligers (waaronder een

topman bij een bank) ingeschakeld door de Vereniging Sportbelang in Utrecht (VSU). Zij opereren als bruggenbouwers en leggen contact met allochtone ouders, die daarna wel bereid zijn om actief te worden binnen de sportvereniging. Belangrijk is ook dat het gaat om denken en doen, om de beleving van de sport: bijvoorbeeld autochtone en allochtone ouders die samen aan de lijn staan.

4) Inleiding door Joop Munsterman (voorzitter van FC Twente en ATC'65)

Joop Munsterman is voorzitter van de profclub FC Twente uit Enschede en de amateurclub ATC'65 uit Hengelo, die beide in 1965 zijn opgericht. Hij wil praten over zijn ervaringen met de allochtone medemens in beide voetbalclubs. Binnen de amateurclub ATC bestaat 10% van de leden uit allochtonen en dit percentage zal in de komende tijd stijgen. Binnen de vereniging is wel beleid met betrekking tot integratie, maar geen focus op integratie. De vereniging is zich wel bewust van het verschil tussen de meer emotionele F-cultuur van allochtonen en de meer rationele G-cultuur van autochtonen (een onderscheid dat door Pinto wordt gemaakt), maar de vereniging probeert zich vooral op de overeenkomsten te richten. Er is sprake van een visie gevolgd door instrumenteel handelen, waarbij de tussenliggende strategische instrumenten bewust niet zijn vastgelegd. Dat betekent dat de vereniging open en operationeel flexibel probeert in te spelen op de vragen en behoeften van nieuwe doelgroepen. Een voorbeeld daarvan is dat het betalen van contributie voor allochtonen geen vanzelfsprekend verschijnsel is. Goede voorlichting over het functioneren, de structuur en de inkomsten en de uitgaven van de vereniging, het feit dat de penningmeester er geen persoonlijk voordeel uithaalt, werkt positief. Ook het hebben van betalingsregelingen werkt goed.

Allochtonen hebben dezelfde motieven voor sportbeoefening als allochtone sporters (gezondheid, gezelligheid, sociale contacten etc.) en leren en passant ook omgaan met andersdenkenden, wat ook geldt voor de autochtonen. ATC doen niet aan actieve werving onder allochtonen, maar de vereniging vindt het wel belangrijk dat mensen die lid zijn van de vereniging elkaar respecteren, begrijpen en positief met elkaar omgaan. Een voetbalclub en sport in het algemeen is een goed middel voor integratie. In dit klimaat zijn ook spontaan allochtone bestuurders naar voren gekomen. Ze zijn niet bewust gescout. In het eerste elftal spelen vier allochtonen (waaronder een bankdirecteur) die maatschappelijk geslaagd zijn en een voorbeeldfunctie hebben voor de jeugd. Zij nemen ook vaak het voortouw bij het organiseren van activiteiten voor de jeugd in het algemeen.

Op de vraag of onderling respect binnen een voetbalvereniging kan worden bereikt door allochtonen in separate elftallen onder te brengen of juist door gemengde elftallen te bouwen is de ervaring binnen ATC dat beide mogelijkheden kunnen, maar gemengde elftallen minder problemen hebben opgeroepen. De vereniging had één allochtoon vriendenelftal dat op zichzelf bleef gekeerd en weinig contact zocht met de andere leden van de vereniging. Met betrekking tot de contributiebetaling was er een sterke discipline doordat de aanvoerder elke maand de totale contributie contant in de bestuurskamer bracht. Toch ontstonden er tijdens de wedstrijden van het team veelvuldig grotere of kleinere inciden-

ten. Dat had zowel te maken met het tolerantieniveau (waarschijnlijk vooroordelen) van de tegenpartij als het incasservermogen van het eigen team. Verder moet worden bedacht dat ook andere teams (zowel autochtoon als gemengd) binnen de vereniging wel eens problemen ondervonden in wedstrijden tegen teams van allochtone verenigingen.

Kortom, de ervaring bij ATC is dat er bij gemengde teams veel minder sprake was van onregelmatigheden. Daarbij past ook dat de club zich altijd open gesteld heeft bij het aannemen van nieuwe leden en een duidelijke visie heeft op alle vlakken van het functioneren van de club. De operationele uitvoering is flexibel: niet strak omljnd, maar via een organisch proces.

De ervaringen bij *FC Twente* (dat een selectie heeft met 12 nationaliteiten) leren dat sport niet altijd verbreedert in het betaalde voetbal. De autochtone en allochtone spelers van het eigen team zijn (als ze goed spelen) even populair bij de supporters. Bij de behandeling van gekleurde spelers van de tegenpartij gelden plotseling andere maatstaven. Het betaalde voetbal speelt in de ogen van FC Twente wel degelijk een belangrijke rol bij integratie en participatie: men maakt deel uit van een grote supportersfamilie die allochtonen sociale, maar helaas ook asociale waarden laat opdoen. Een betaald voetbalorganisatie dient (in tegenstelling tot de microbenadering binnen een amateurvoetbalvereniging) een macrobenadering te hebben ten aanzien van maatschappelijke integratieproblemen.

FC Twente kiest bewust voor een brede maatschappelijke rol, waarbij het gaat om *voetbal, ambiance en solidariteit* in de samenleving. Het diep geworteld zijn in de gemeenschap is daarbij een doelstelling op zich. Een voorbeeld is de adoptie van de probleemwijk Berflo Es in Hengelo. FC Twente wil zo medeverantwoordelijkheid dragen voor het zoeken naar oplossingen, bijvoorbeeld via werkervaringsplaatsen en rondleidingen voor wijkbewoners. Daarnaast organiseert FC Twente met regelmaat activiteiten gericht op zieken of sociaal zwakkeren, bijvoorbeeld via het in samenwerking met het Medisch Spectrum Twente in Enschede ter beschikking stellen van skyboxen bij vriendschappelijke wedstrijden. Juist op die momenten beseffen we de enorme impact van voetbal op het sociaal maatschappelijke leven. Voetbal is een bindend onderwerp en juist een aansprekende betaald voetbalorganisatie kan daaraan een extra dimensie geven. Hij ziet de partnership tussen NEC en Nijmegen dan ook als een positief voorbeeld en daagt de gemeente Enschede uit om op een vergelijkbare wijze samen te werken met de plaatselijke FC .

5) Discussie met de zaal onder leiding van dagvoorzitter Tom Egbers

Darius Dhlomo (oud-speler van Heracles Almelo) schetst als opmaat voor de discussie zijn ervaringen in Nederland. Toen hij als gekleurde speler uit Zuid-Afrika op donderdag 11 november 1958 voor het eerst in Almelo kwam ervoer hij een 'cultuurschok'. Hij werd in Almelo enthousiast begroet door een grote massa blanken. Dit was onder het apartheidsregime in Zuid-Afrika onmogelijk. Ook droeg de voorzitter van Heracles zijn koffer. De zondag daarop in de derby tegen Rigtersbleek (Enschede) zocht hij automatisch naar een aparte kleedkamer en was hij verbaasd dat hij de kleedkamer mocht delen met zijn blanke teamgenoten. Voor hem was de integratie daarom in Almelo begonnen. Tijdens de

discussie toonde Darius Dhloomo zich een aantal malen bezorgd over de tendens om op grond van hun etniciteit, allochtonen te beperken in hun fundamentele vrijheid om desgewenst eigen verenigingen op te richten. Dat deed hem teveel denken aan de apartheid.

De discussie met de zaal concentreerde zich in eerste instantie vooral op de wenselijkheid van afzonderlijke allochtone voetbalverenigingen. Op dit punt was sprake van een duidelijk meningsverschil tussen twee opvattingen. De ene opvatting (onder meer verwoord door Paul Verweel) is dat we allochtone verenigingen moeten accepteren. Daarvoor zijn (naast de door niemand betwiste vrijheid van vereniging) diverse argumenten. Het eerste argument is dat de basis van het voetbal vriendschap is en dat je in staat moet worden gesteld samen met je vrienden in een eigen allochtone vereniging te voetballen. Het tweede argument is dat autochtone verenigingen bepaalde facetten missen die voor allochtonen belangrijk zijn. De andere opvatting (onder meer verwoord door Paul Depla) is dat aparte allochtone verenigingen niet wenselijk zijn in verband met de integratie. Het is beter ervoor te zorgen dat de bestaande clubs ook voor allochtonen toegankelijk zijn en dat iedereen zich er thuis voelt (via activiteiten, gezelligheid en netheid). In Nijmegen is de club Hatert hiervan een goed voorbeeld. Door te investeren in de clubs kun je de keuzes van ouders beïnvloeden en de ‘witte vlucht’ tegengaan. Paul Verweel vindt dat dit in een stad als Utrecht onmogelijk is en dat je de veranderde samenleving moet accepteren. De houding bij andere sporten dan voetbal is in dit opzicht overigens anders.

Een vertegenwoordiger van de KNVB is het met beide opvattingen een beetje eens. Je moet vooral denken vanuit het voetbal. Voetbal is leuk als je kunt voetballen met spelers van hetzelfde niveau, of ze nu autochtoon of allochtoon zijn. Anders gaat het plezier in het voetbal weg.

Naast de integratie is ook het organisatorische draagvlak van de verenigingen een argument om een tegenstander van aparte allochtone verenigingen te zijn. Joop Hassink (wethouder van de gemeente Enschede) licht toe dat je als gemeente moet oppassen voor teveel extra kleine verenigingen. Verenigingen moeten krachtige organisaties zijn en daarom is het beter als allochtonen lid worden van bestaande verenigingen. Als voorbeeld noemt hij dat de Turkse jeugd van Enschede-Noord zich niet bij de Turkse voetbalvereniging (TVV) aansluit, maar bij EMOS dat een actief bestuur heeft. Bij TVV ziet men van de kant van de gemeente weinig integratie met de wijk en contact met het stadsdeel. Van de kant van TVV stelt men daar tegenover dat je een club van acht jaar oud niet kunt vergelijken met een club als EMOS die 100 jaar oud is. Ook heeft TVV kritiek op de gemeente, omdat men vindt dat de accommodatie waarop de club speelt niet in orde is en de gemeente hierin een te passieve houding inneemt (men vraagt van de club zelf een projectvoorstel).

Bas Denters (wetenschappelijk directeur van KISS) merkt op dat het leeuwendeel van de verenigingen nog steeds gemengd is en dat die gemengde verenigingen belangrijk zijn als ontmoetingsplek van verschillende culturen. We moeten daarom goed kijken naar inspirerende voorbeelden van clubs die proberen die sociale functie ook inhoud te geven. Hij noemt FC Berghuizen (Oldenzaal) als voorbeeld en wijst ook op interessante projecten in Zwolle (Fair Play) en bij het Stedelijk Lyceum (Enschede). De voorzitter van FC Berghuizen zegt dat de club een bewuste keuze heeft gemaakt voor het zijn van

een wijkvereniging. De functie van de club voor de wijk is belangrijker dan de positie op de ranglijst. Het lukt de vereniging ook om een goede afspiegeling van de wijk te blijven. De jeugdvoorzitter van Berghuizen (in het verleden actief bij EMOS) voegt daaraan toe dat het ook belangrijk is om als club te investeren in het betrekken van allochtonen bij de vereniging. Op die manier is het mogelijk ervoor te zorgen dat allochtone jongeren bij de club blijven. Zijn ervaring bij EMOS was dat het (met behulp van gemeentelijke subsidies) mogelijk was Turkse jongeren tot 18 jaar aan de club te binden, maar dat ze daarna toch naar hun vrienden bij TVV gingen.

6) Afsluiting door Bas Denters (wetenschappelijk directeur van KISS)

In zijn afsluiting constateert Bas Denters dat het thema van het symposium leeft en heeft geleid tot een geanimeerde discussie. Hij vindt dat we moeten stimuleren dat mensen elkaar via de sport blijven ontmoeten. Voetbal – als grootste georganiseerde sport, met veel jeugdleden – vervult daarin een sleutelrol er zijn – zo blijkt ook uit de inleidingen en debatten – allerlei boeiende initiatieven. Deze initiatieven hebben gemeen dat ze de rol van het voetbal bij de integratie willen versterken, zonder daarbij de primaire functies van de sport (beweging en ontspanning) uit het oog te verliezen en zonder de vrijwilligers tot welzijnswerkers te maken. Hij ziet het als uitdaging voor KISS om deze initiatieven in kaart te brengen en de ervaringen ermee te evalueren en met anderen te delen.

Als organisator bedankt hij dagvoorzitter Tom Egbers, gastheer FC Twente, de inleiders, alle aanwezigen en speciaal Darius Dhlomo, die het thema voetbal en integratie als het ware personifieert. Een apart dankwoord is er voor Seeta Autar (bureaumanager van KISS). Zij heeft, ondanks een zware griep, in de laatste week veel werk verzet om het symposium in goede banen te leiden.